

PARTICIPACIÓ I REFÚS A DOS REFERENDUMS FRANQUISTES A L'ALT CAMP: 1947 i 1966

per Pere Anguera

Als darrers anys, han proliferat els estudis sobre els comportaments electorals als més diversos nivells geogràfics, encara que de forma sistemàtica s'han deixat de banda totes les consultes fetes durant la dictadura franquista. És evident que aquestes tenen unes característiques molt especials enfront de les celebrades en els altres, i en els més diversos moments històrics. Tothom sap que era impossible la presentació als comicis d'alternatives ideològiques divergents de la mentalitat oficial i imposada, la forta pressió coercitiva exercida damunt del cos electoral pel govern i els seus sicaris i la possible, quasi segura, manipulació de les dades, a força de túpines, que fa molt estantissa la seva lectura i la correcta interpretació de les dades. Cal no oblidar que, a més dels elements distorsionadors ja esmentats que planaven damunt de cada consulta en concret, hi havia el clima de por i de repressió que configuraven i donaven to propi a la vida quotidiana sota el franquisme. A desgrat de totes aquestes limitacions assenyalades, hi ha dos aspectes que la documentació oficial, potser malgrat ella mateixa, recull i que vull posar de manifest en aquest breu article: per una banda el relativament alt índex d'abstenció i/o refús davant les propostes oficials i per altra una inversemblant puixança dels anomenats votants transeünts que apareixen, fins i tot, en municipis de reduïda i periclitant demografia.

Aquest treball es basa en els resultats de dues consultes de referèndums, les úniques amb possibilitats de manifestació ideològica del període, tot i que sigui limitada: el de 1947 i el del 1966. He obtingut les dades fent un buidat sistemàtic de les actes de les meses que es conserven a l'arxiu de la diputació provincial de Tarragona.

1. El referèndum de 1947.

El dia 6 de juliol del 1947 el govern sotmeté a referèndum la denominada Llei de successió en el comandament de l'estat. Era aquesta la primera consulta que eufemísticament es podria qualificar de popular des del 1939. La nova Llei definia l'estat

espanyol com una monarquia, encara que no existís cap rei, i determinava la fórmula de substitució, en les més elevades instàncies del poder, del general Franco, per designació d'ell mateix prèvia consulta a les corts, és a dir que, en definitiva, es pretenia garantir la continuïtat del règim a la mort del seu fundador. Com era de preveure, una allau de propaganda a favor del sí, l'única propaganda oficial i permesa, surà per la vida pública. En canvi, la propaganda a favor del refús, l'abstenció o el no, quedà arraconada a la il·legalitat de la pintada o del pamflet clandestí a càrrec dels perseguits i minúsculs grups d'oposició al règim. Amb tot, aquesta campanya de l'oposició fou molt feble, tant pels cops que aquests grups havien rebut en la seva estructura orgànica, com per l'increment de la vigilància policíaca generada per tal d'evitar-la, com també per la davallada de la moral de combat que comportà el canvi d'actitud dels aliats antifeixistes envers el govern franquista un cop acabada la segona guerra mundial. El tàcit reconeixement de la dictadura per les denominades democràcies occidentals significà, per al règim, una major impunitat per a perseguir els seus oponents interns i, per a aquests, un absolut desempar i una desmoralització clara, en veure com reculaven les seves esperances d'una recuperació immediata de la vida democràtica.

En el conjunt de l'estat, el referèndum obtingué 12.628.983 vots afirmatius, 643.501 de negatius i es varen declarar nul·les 320.877 paperetes. La llei s'aprovà amb la participació del 82 % de l'electorat i el suport del 93 % dels votants ⁽¹⁾. La llei fou promulgada el 26 de juliol de 1947.

Quadre I

Resultat de la votació del referèndum del 6 de juliol del 1947.

Localitat	Electors	Votants	Abstenció	Sí	No	Blanc/nuls
Aiguamúrcia (*)	932	847	85	826	4	17
Alcover	1.835	1.629	206	1.581	33	14
Alió	361	291	70	283	2	6
Bràfim	625	427	198	411	1	15
Cabra	579	572	47	521	8	3
Figuerola	361	261	100	247	11	3
Masllorenc	461	449	12	445	-	4
La Masó	229	182	47	176	2	4
El Milà	176	158	18	149	3	6
Montferri	226	200	26	195	-	5
Mont-ral	217	210	7	153	28	29
Nulles	467	382	85	367	8	7
Pla de Cabra (**)	1.332	1.071	261	1.057	9	5
Pont d'Armentera	595	543	52	532	9	2
Puigpelat	415	407	8	389	7	11
Querol	324	273	51	248	9	16
La Riba	581	519	62	498	8	13
Rodonyà	471	408	63	389	8	11
El Rourell	377	322	55	305	17	-
Vallmoll	639	556	83	548	1	7
Valls (***)	8.353	7.897	456	7.290	213	394
Vilabella	630	602	28	595	3	4
Vila-rodona	1.204	1.021	183	997	12	12
Total	21.390	19.187	2.203	18.202	396	588

- (*) A Aiguamúrcia, segons l'acta oficial, es feren 47 certificats per anar a votar a altres pobles, alhora que es reberen 26 transeünts. Això força a modificar el seu cens inicial de 953 electors tot restant-li els primers i sumant-li els segons per a obtenir la quantitat total de gent amb dret a votar, legalment, al poble.
- (**) Afirmen que, dins dels vots favorables, hi van inclosos els de 21 transeünts, sense fer esment de si també van inclosos al cens. En plantejar-me el dubte, m'abstinc de qualsevol operació, tant més quan encaixen les xifres de votants, abstenció i electors.
- (***) Com en el cas del Pla diuen recollir en els resultats de la votació 149 transeünts que no se sap si figuren, o no, al cens.

Per una major facilitat en la lectura i comprensió de les dades aportades, passo ara a esquematitzar el refús de la proposta governamental en les diferents localitats, en xifres totals i absolutes. El primer conjunt reflecteix el refús dels votants, i l'obtenció de la suma dels vots negatius i els qualificats de blanc i nul que apareixen barrejats en la documentació, ja que en definitiva són tots plegats diferents fórmules d'expressar el desacord amb el govern. El segon bloc recull el refús total, és a dir el conjunt dels vots anteriors més l'abstenció. El percentatge del primer, l'obtinc en relació amb el total dels votants i el del segon del dels censats.

Quadre II

Localitat	Refús dels votants		Refús dels electors	
	Total	%	Total	%
Aiguamúrcia	21	2'47	106	11'37
Alcover	47	2'88	253	13'78
Alió	8	2'74	78	21'60
Bràfim	16	3'74	214	34'24
Cabra	11	2'06	58	10'01
Figuerola	14	5'36	114	31'57
Masllorenc	4	0'89	16	3'47
La Masó	6	3'29	53	23'14
El Milà	9	5'69	27	15'34
Montferri	5	2'50	31	13'71
Mont-ral	57	27'14	64	29'49
Nulles	15	3'92	100	21'41
Pla de Cabra	14	1'30	275	20'64
Pont d'Armentera	11	2'02	63	10'58
Puigpelat	18	4'42	26	6'26
Querol	25	9'15	76	23'45
La Riba	21	5'14	83	14'28
Rodonyà	19	4'65	82	17'40
El Rourell	17	5'27	72	19'09
Vallmoll	8	1'43	91	14'24
Valls	607	7'68	1.063	12'72
Vilabella	7	1'16	35	5'55
Vila-rodona	24	2'35	207	17'19
Total	984	5'12	3.187	14,89

Un darrer aspecte a recordar és l'inici, que s'ampliarà de forma notable en el se-

güent referèndum, de l'aparició de contingents de votants forans. En aquesta primera consulta sols foren presents a quatre localitats, en les quals representaven el següent percentatge:

Quadre III

Incidència dels votants transeünts

Localitat	Electors	Censats	Transeünts	% Transeünts
Aiguamúrcia	932	906	26	2'78
Alcover	1.835	1.824	11	0'59
Pla de Cabra	1.332	1.311	21	1'57
Valls	8.353	8.204	149	1'78
Total	12.452	12.245	207	1'66

2.- El referèndum del 1966.

El 14 de desembre del 1966 fou sotmesa a referèndum la denominada Llei orgànica de l'estat, que pretenia donar una persistència al règim personal de Franco a través d'una monarquia continuïsta posada sota el control de les institucions polítiques generades pel denominat Movimiento. Era, el redactat de la llei, una clara constatació que els dirigents de la dictadura es reafirmaven en la seva voluntat continuïsta i rebutjaven qualsevol mena d'autèntica liberalització. Fou aquest el darrer plebiscit fet en vida de Franco. El règim per a incrementar la participació, i millor manipular ideològicament l'electorat, no dubtà a emprar el català en la seva campanya para-electoral. La propaganda en contra de la llei, clandestina, naturalment, fou força més intensa que en l'anterior i duta a terme per un sector molt més ampli de gent i que a més incidia damunt un poble més ardit i més conscient. Amb tot, la seva incidència real degué transcendir molt poc fora dels cercles antifranquistes més conscients i formats.

Segons Tamames, la llei fou aprovada per un 85,50 % dels possibles electors i un 95,86 % dels votants ⁽²⁾. La llei fou publicada el 10 de gener del 1967.

Quadre IV

Resultat de la votació del referèndum del 14 de desembre del 1966

Localitat	Electors	Votants	Abstenció	Sí	No	Blanc/nuls
Aiguamúrcia	781	688	93	681	1	6
Alcover	2.117	2.117	-	2.069	8	40
Alió	321	268	53	259	2	7
Bràfim	532	466	66	458	-	8
Cabra	388	379	9	316	3	60
Figuerola	239	199	40	195	2	2
Masllorens	340	340	-	334	-	6
La Masó	220	200	20	198	-	2
El Milà	143	131	12	127	1	3
Montferri	201	181	20	177	-	4
Mont-ral (*)	97	97	-	94	-	3
Nulles	399	383	16	370	2	11
Pla de Cabra	1.157	1.001	156	968	3	30
Pont d'Armentera	530	467	63	463	2	2
Puigpelat	385	314	71	301	2	11

Querol	167	162	5	159	3	3
La Riba	667	628	39	608	9	11
Rodonyà	363	335	28	326	2	7
El Rourell	297	255	42	249	4	2
Vallmoll	563	558	5	553	1	4
Valls	9.664(**)	8.344	1.320	7.702	165	477
Vilabella	606	569	37	556	6	7
Vila-rodona	946	747	199	736	2	9
Total	21.123	18.829	2.294	17.899	215	715

(*) El cens dóna 93 però com que els votants són 97 cal creure que era aquesta darrera xifra, com a mínim, la del cens amb l'afegit dels transeünts de torn. Així mateix sols dóna la quantitat dels votants afirmatius, 94, i jo atribueixo els tres que queden penjats a la categoria de nuls.

(**) 2. Es fa constar que la xifra s'obté «deducidos 102 fallecidos» del cens oficial. És, però, l'única localitat on consta aquest retoc.

Com en el cas anterior i seguint la mateixa tècnica, esquematitzo a continuació el refús que la proposta de llei va rebre a la comarca:

Quadre V

Localitat	Refús dels votants		Refús dels electors	
	Total	%	Total	%
Aiguamúrcia	7	1'01	100	12'80
Alcover	48	2'26	48	2'26
Alió	9	3'35	62	19'31
Bràfim	8	1'71	74	13'90
Cabra	63	16'62	72	18'55
Figuerola	4	2'01	44	18'41
Masllorens	6	1'76	6	1'76
La Masó	2	1'00	22	10'00
El Milà	4	3'05	16	11'18
Montferri	4	2'20	24	11'94
Mont-ral	3	3'09	3	3'09
Nulles	13	3'39	29	7'26
Pla de Cabra	33	3'29	189	16'33
Pont d'Armentera	4	0'85	67	12'64
Puigpelat	13	4'14	84	21'81
Querol	3	1'85	8	4'79
La Riba	20	3'18	59	8'84
Rodonyà	9	2'68	37	10'19
El Rourell	6	2'35	45	16'16
Vallmoll	5	0'89	10	1'77
Valls	642	7'69	1.962	20'30
Vilabella	13	2'28	50	8'25
Vila-rodona	11	1'47	210	22'19
Total	930	4'93	3.224	15'26

També com en el cas anterior ressenyo, per acabar, la incidència dels votants transeünts en el conjunt del cens electoral. En aquesta segona consulta plebiscitària

una sola localitat de l'Alt Camp s'alliberà del reforçament electoral.

Quadre VI

Incidència dels votants transeünts

Localitat	Electors	Censats	Transeünts	% Transeünts
Aiguamúrcia	781	709	72	9'21
Alcover	2.117	1.739	378	17'85
Alió	321	315	6	1'86
Bràfim	532	504	28	5'26
Cabra	388	388	—(*)	0'00
Figuerola	239	234	5	2'09
Masllorenc	340	295	45	13'23
La Masó	220	212	8	3'63
El Milà	143	141	2	1'39
Montferri	201	196	5	2'48
Mont-ral	97	93	4(***)	4'12
Nulles	399	388	11	2'75
Pla de Cabra	1.157	1.115	42(***)	3'63
Pont d'Armentera	530	457	73	13'77
Puigpelat	385	374	11	2'85
Querol	167	141	26	15'56
La Riba	667	583	84	12'59
Rodonyà	363	354	9	2'47
El Rourell	297	290	7	2'35
Vallmoll	563	504	59	10'47
Valls	9.664	8.501	1.163	12'03
Vilabella	606	579	27	4'45
Vila-rodonà	946	941	5	0'52
Total	21.123	19.053	2.070	9'79

(*) No hi consta, almenys, oficialment.

(**) Pel que fa als electors de Mont-ral vegeu la nota (*) del quadre IV.

(***) En canvi, en un altre indret de l'acta, s'hi afirma haver incorporat 21 vots de transeünts entre els vots afirmatius.

3. Consideracions finals.

La mancança d'estudis d'aquesta mena per a d'altres zones, que assenyalava al començament de l'article, impossibilita, quasi del tot, poder comparar resultats per a comprovar si l'Alt Camp segueix o no la tònica i evolució de la resta de Catalunya. Ara per ara sols dispo de resultats a la Conca de Barberà⁽³⁾:

Quadre VII

Comparació resultats a la Conca de Barberà i a l'Alt Camp

	Conca de Barberà	Alt Camp
Refús votants el 1947	2'34	5'12
Refús total el 1947	15'48	14'89
Refús votants el 1966	2'55	4'93
Refús total el 1966	11'19	15'26

Quadre VIII

Incidència transeünts

	Conca de Barberà	Alt Camp
1947	2'69	1'66
1966	4'63	9'79

Les consideracions finals han de ser forçadament esquemàtiques i parcials, en estar basades damunt d'una documentació tant reduïda que no permet les generalitzacions. A això, cal afegir la pràctica de la tupinada admesa públicament per jerarques menors del règim en altres zones. Amb tot, em sembla que es pot deduir:

1. La no homogeneïtat de la resposta, sigui de la mena que sigui, en cap de les dues consultes a nivell comarcal, per causa de l'existència de fortes oscil·lacions en els resultats locals.

2. El fet que la resposta negativa no vagi lligada a la densitat demogràfica del poble.

3. L'alt percentatge de participació, i de resposta positiva, en nuclis de llarga tradició esquerrana.

4. Els notables canvis produïts entre una i altra consulta, sobretot a nivell local.

5. L'increment en xifres absolutes de votants i de localitats afectades per la presència dels denominats votants transeünts que semblen destinats a actuar com a correctors de vots.

6. L'aparició d'electors transeünts, fins i tot en pobles que es troben sotmesos a un fort i inaturable procés de despoblació.

NOTES

1. Segons R. TAMAMES: *La república. La España de Franco*, Alianza ed., Madrid 1974, ps. 485-486. D. DÍAZ a *El Front Nacional de Catalunya*, La magrana, Barcelona 1983, p. 117, matisa que el percentatge de vots afirmatius fou del 92, 94 %.
2. Op. cit., p. 490.
3. Vegeu P. ANGUERA: *Participació i refús a dos referèndums franquistes a la Conca de Barberà*, a «Aplec de treballs, 5», en premsa.
4. P. LLEVAT descriu a *Quo vadis Reus?*, la tupinada que féu, des de l'alcaldia, en unes municipals, Reus 1982, p. 28.